

שאלה: זה עכשיו שמעתי כי כתוב בתלמוד הירושלמי "כל הפטור מן הדבר ועושהו, נקרא הדיוט". לפי זה מה הטעם לנהוג חסידות? הרי נצטוינו רק לקיים התורה, ואין צורך להוסיף עליה!

תשובה: יש תוספת שהיא חיובית וטובה ויש תוספת שהיא שלילית. ולכן אמרו חז"ל (אבות, ב) "ולא עם הארץ חסיד". למשל, אמרו על הרואה אשה טובעת בנהר ואינו חש להציל אותה, כי כדי להציל אותה הוא יצטרך להסתכל בה וחושש מהרהורים אסורים, קראו לו "חסיד שוטה" (סוטה כא, ב). לכן צריכים לימוד מתי כן ומתי לא.

כתב ספר "מסילת ישרים" (פרק יח):

"מדת החסידות צריכה היא באמת לביאור גדול, כי מנהגים רבים ודרכים רבים עוברים בין רבים מבני האדם בשם "חסידות", ואינם אלא גולמי חסידות, בלי תואר ובלי צורה ובלי תיקון. ונמשך זה מחסרון העיון וההשכלה האמתית אשר לבעלי המדות ההם, כי לא טרחו ולא נתיגעו לדעת את דרך ה' בידיעה ברורה וישרה, אלא התחסדו והלכו במה שנזדמן להם לפי הסברא הראשונה; ולא העמיקו בדברים ולא שקלו אותם במאזני החכמה. והנה אלה הבאישו את ריח החסידות בעיני המון האנשים, ומן המשכילים עמהם, באשר כבר יחשבו שהחסידות תלויה בדברי הבל, או דברים נגד השכל והדיעה הנכונה...". [והוא הזכיר מנהגים שנהגו בימיו, לפני כשלוש מאות שנה. ובימינו יש מנהגים תמוהים אחרים].

מה היא חסידות באמת? ביאר זאת הרב בתחילת פרק י"ט מספרו שיש בזה מה שבין אדם להקב"ה, ומה שיש בין אדם לחברו. בין אדם לבוראו הוא שיקיים כל המצוות בכל הדקדוקים שבהם, כמה שאפשר לו. נבין מדבריו שלא יבחר אדם לפי פוסק שהוא דעת יחיד, אם בוחר בו מפני שהוא מיקל. אלא ישתדל לקיים את המצוה בשלימות, בלי להכנס לדוחקים ולקיימה רק בדיעבד. והרב מביא שם דוגמאות רבות להידור המצוה וכבודה.

ממשיך הרב:

והחסידות "במה שהוא בין אדם לחבירו, ענינו גודל ההטבה שיהיה האדם לעולם מטיב לבריות ולא מריע להם, וזה בגוף, בממון, ובנפש. [א] בגוף, שיהיה משתדל לעזור כל אדם במה שיוכל ויקל משאם מעליהם, והוא מה ששנינו (אבות פ"ו): 'ונושא בעול עם חבירו'. ואם מגיע לחבירו איזה נזק בגופו, והוא יוכל למנוע אותו או להסירו, יטרח כדי לעשותו.

[ב] בממון, לסייעו באשר תשיג ידו, ולמנוע ממנו הנזקין בכל מה שיוכל. כל שכן שירחיק הוא כל מיני נזקין שיכולים לבוא מחמתו, בין ליחיד בין לרבים. ואפילו שעתה מיד אין הנזק מצוי כיון שיכול לבוא לידי כך יסירם ויעבירם, ואמרו חז"ל (אבות פ"ב): 'יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך'.

[ג] בנפש, שישתדל לעשות לחבירו כל קורת רוח שיש בידו, בין בעניני הכבוד, בין בכל שאר הענינים, כל מה שהוא יודע שאם יעשהו לחבירו הוא מקבל נחת רוח ממנו, מצות חסידות הוא לעשותו. כל שכן שלא יצערנו בשום מיני צער כלל, יהיה באיזה אופן שיהיה. וכלל כל זה הוא 'גמילות חסדים' אשר הפליגו חז"ל בשבחה ובחובתינו בה, ובכלל זה רדיפת השלום שהוא ההטבה הכללית בין כל אדם לחבירו: [עד כאן לשון "מסילת ישרים"].

אבל מה שהזכרת מהמאמר בירושלמי "כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט", הוא ענין אחר. ספר "שדי חמד" (כללים, מערכת כ"ף, כלל טז ס"ק ב) מביא בשם רמב"ן והריטב"א שזה נאמר דוקא במצוה שאף אחד לא מחויב במצוה זו, אלא האדם הוסיף תוספת מעצמו. אבל עשיית מצוה באופן כזה שיש אחר החייב בה, תבוא עליו ברכה. קרוב לזה כתבו בשם הגר"א (שנות אליהו, ברכות פ"א, בענין ר' טרפון ששכב בעת שקרא קריאת שמע, לקיים "בשכבך").

ובספר "יד מלאכי" (כללי הדינים, סי' שכד) כתב שהאיסור הוא כשמחמיר במצוה מחמת יוהרא, להתגאות לפני אחרים. וכך היה הדוגמא שהביאו בירושלמי ברכות (סוף פרק ב). אבל אם ניכר שתמיד עושה מצוות לשם שמים, ולא מפני גאווה, יש לו שכר. שמא זה קרוב לדבר שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' מד) הכותב שדוקא כשמחמיר בפרהסיא זה נחשב לגאווה. אבל אם עושה בצינעה, זה בסדר.

יש שתמצו שנקרא "הדיוט" אם ע"י חומרא שלו בזה הוא נכשל באיסור אחר. לדוגמא, היושב בסוכה למרות שיורדים עליו גשמים. והרי "מצטער פטור מן הסוכה"! והוא עובר איסור להיות בצער ביום טוב. (רמ"א, שו"ע או"ח סוף סי' תרל"ט).

גם בענין הפרישות מאיסורים, אין זו חסידות אמתת אם האדם פורש מכל דבר ודבר כיון שיש בענין ההוא מחלוקת הפוסקים הקדמונים (הראשונים), והוא פורש מהדבר למרות שכבר הלכה פסוקה אצל האחרונים שהדבר מותר. כי יש לחשוש שמא נכשל "חסיד" זה ביוהרא [גאווה], והוא מגביה את עצמו על פני שאר הבריות. הוא צריך להצניע את התנהגותו המחמירה, לבל יבזה בזה את שאר העם המקילים, ולא יחמיר בנוכחותם. ועוד, הרי כתב "מסילת ישרים"

(פרק יד) רק יחמיר רק בדבר "שטעמו נראה לו" כנכון. ובכן הוא צריך בתחילה להיות תלמיד חכם שידע נימוק וטעם, ולא "סתם להחמיר".

בקיצור, הרוצה להיות חסיד, חובה עליו תחילה להיות בקי בהלכה, ולדעת חיובו העיקרי. אין מקום להוסיף תוספת כאשר העיקר לא מקוים. עטרה זו של חסידות דורשת חכמה ותכנון.